

Akademia Humanitas

WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH i HUMANISTYCZNYCH

Łukasz Deda

AUTOREFERAT ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

**Czyny przepołowione w świetle występków
kradzieży oraz zniszczenia mienia w prawie karnym**

Promotor: dr hab. Ewa Kruk, prof. UMCS

Promotor pomocniczy: dr Jan Kil, prof. AH

Sosnowiec 2025

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy.....	3
2. Założenie, teza zasadnicza, przedmiot i cel badań, problemy i hipotezy badawcze	4
3. Metody badawcze zastosowane w dysertacji	5
4. Struktura pracy	6
5. Wnioski końcowe i propozycje zmian	8

1. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy

Przedmiotem rozprawy doktorskiej uczyniono instytucję czynów przepołowionych w polskim prawie karnym, ze szczególnym uwzględnieniem występków kradzieży oraz zniszczenia mienia. Tematyka ta została podjęta z uwagi na jej istotne znaczenie zarówno teoretycznoprawne, jak i praktyczne, przy jednoczesnym braku kompleksowego opracowania tej problematyki w literaturze przedmiotu.

Czyn przepołowiony stanowi szczególnie mechanizm normatywny, w ramach którego rozróżnienie pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem uzależnione jest od przekroczenia ustawowego progu kontrawencjonalizacji. W zależności od rodzaju czynu zabronionego próg ten wyznaczany jest odmiennie: w przypadku kradzieży – przez wartość skradzionej rzeczy, natomiast w przypadku zniszczenia mienia – przez wysokość wyrządzonej szkody. Rozwiązanie to, powszechnie stosowane wobec przestępstw przeciwko mieniu, ma na celu realizację zasady proporcjonalności reakcji karnej. Praktyka jego stosowania ukazuje jednak wiele trudności interpretacyjnych, które prowadzą do zróżnicowania ocen prawnych tożsamyh stanów faktycznych – zwłaszcza w zakresie granicznego ustalania wartości rzeczy lub wysokości szkody oraz metod ich szacowania.

Wybór tematu dysertacji uzasadniony został również względami empirycznymi. W ramach przeprowadzonych badań dokonano analizy akt postępowań przygotowawczych zakończonych w latach 2018-2022 w jednostkach prokuratury podległych Prokuraturze Okręgowej w Katowicach. Badaniem objęto sprawy, w których wartość skradzionej rzeczy lub wysokość wyrządzonej szkody oscylowały w przedziale od 400 do 600 złotych – a więc w zakresie istotnym z punktu widzenia rozróżnienia między wykroczeniem a przestępstwem. Analiza ta umożliwiła identyfikację istotnych problemów praktycznych związanych z funkcjonowaniem instytucji czynu przepołowionego.

Istotnym impulsem do podjęcia rozważań nad przedmiotową tematyką była również nowelizacja ustawy z dnia 4 października 2018 roku, która wprowadziła art. 12 § 2 k.k. Przepis ten stworzył możliwość traktowania wielokrotnych zachowań o charakterze wykroczeniowym jako przestępstwa, w sytuacji gdy ich łączna wartość przekracza ustawowy próg kontrawencjonalizacji. Rozważono w tym zakresie konkretne problemy wykładnicze

i praktyczne, a także zagadnienie skutecznego wykorzystania narzędzi rejestracyjnych, jak ogólnopolski rejestr sprawców wykroczeń przeciwko mieniu.

W rozprawie podjęto także refleksję aksjologiczną nad konstrukcją bitypizacji, w tym jej zgodnością z zasadami proporcjonalności, równości wobec prawa oraz sprawiedliwości materialnej. Ponadto za wyborem omawianej problematyki przemawiał także jej wyraźny wymiar praktyczny. Zarówno kradzież, jak i zniszczenie mienia należą do najczęściej występujących czynów zabronionych przeciwko mieniu w polskim systemie prawnym.

2. Założenie, teza zasadnicza, przedmiot i cel badań, problemy i hipotezy badawcze

Założeniem niniejszej rozprawy doktorskiej było przeprowadzenie wszechstronnej analizy konstrukcji czynów przepołowionych w polskim prawie karnym, ze szczególnym uwzględnieniem czynów kradzieży oraz zniszczenia mienia.

Tezą zasadniczą przyjętą w pracy było stwierdzenie, że konstrukcja czynów przepołowionych, zwłaszcza w odniesieniu do wskazanych typów czynów zabronionych, pozostaje istotnym elementem polskiego systemu prawa karnego, dzięki któremu możliwe jest w pełni adekwatne różnicowanie odpowiedzialności karnej w zależności od wartości mienia, wysokości szkody i stopnia społecznej szkodliwości czynu.

Przedmiotem badań stała się analiza tej instytucji w kontekście polskiego prawa karnego oraz jej wpływu społecznego. Z kolei celem badań był przegląd istniejących rozwiązań prawnych dotyczących tych czynów oraz wypracowanie propozycji zmian legislacyjnych (*de lege ferenda*), mających na celu zwiększenie efektywności przeciwdziałania tym czynom zabronionym.

Główny problem badawczy stanowiła ocena tego, czy faktycznie konstrukcja czynów przepołowionych w kontekście kradzieży i zniszczenia mienia pozostaje skutecznym i adekwatnym sposobem reakcji prawnokarnej. Przyjęto, że nie zawsze reakcja prawnokarna w tym zakresie jest adekwatna i niezbędne są określone modyfikacje dla lepszego różnicowania odpowiedzialności za czyny o różnej społecznej szkodliwości. W ramach rozprawy sformułowano również szczegółowe problemy badawcze dotyczące konsekwencji prawnych i społecznych funkcjonowania czynów przepołowionych, praktycznych implikacji stosowania

wartości przedmiotu czynności wykonawczej jako kryterium klasyfikacji, wpływu oceny społecznej szkodliwości na kwalifikację i sankcje za te czyny oraz wpływu zmian w kwocie przepołowienia na klasyfikację czynów jako przestępstw lub wykroczeń.

Hipoteza główna zakłada, że bitypizacja czynów przepołowionych, opierająca się na wartości przedmiotu czynności wykonawczej i wysokości szkody jako kryteriach rozgraniczenia, stanowi efektywną metodę oddzielania wykroczeń od przestępstw w przypadku kradzieży i zniszczenia mienia, co przyczynia się do zwiększenia sprawiedliwości i efektywności systemu prawa karnego. Sformułowano także hipotezy szczegółowe zakładające, że istnienie konstrukcji czynów przepołowionych w polskim systemie prawa karnego zasadniczo umożliwia dostosowanie sankcji prawnokarnej do stopnia społecznej szkodliwości danego zachowania, że konstrukcja ta może ulegać modyfikacjom w zależności od przyjmowanych kryteriów wartościujących, szczególnie w kontekście kradzieży rzeczy, że brak jednolitej praktyki stosowania prawa wynika ze zbyt szerokiego ujęcia tych kryteriów oraz że zmiana kryterium kwotowego opartego na wartości minimalnego wynagrodzenia za pracę niesie ze sobą zarówno korzyści, jak i potencjalne negatywne skutki.

Zaproponowane problemy i hipotezy badawcze miały na celu dostarczenie wglądu w skomplikowaną i złożoną problematykę czynów przepołowionych w polskim prawie karnym oraz poszerzenie wiedzy na temat konsekwencji tych czynów dla systemu prawnego i społeczeństwa.

3. Metody badawcze zastosowane w dysertacji

W rozprawie doktorskiej zastosowano zestaw metod badawczych właściwych dla metodologii nauk prawnych, umożliwiającą przeprowadzenie kompleksowej analizy tematu.

Metoda historyczno-opisowa pozwoliła na zbadanie ewolucji pojęcia czynów przepołowionych w prawie karnym, śledząc jego zmiany od najstarszych kodeksów po współczesne regulacje. Przegląd historyczny umożliwił zrozumienie przyczyn wprowadzenia poszczególnych zmian legislacyjnych oraz ich wpływu na praktykę prawną.

Metoda formalno-dogmatyczna stanowiła podstawę do analizy obowiązujących przepisów prawnych. Pozwoliło to na pogłębione naświetlenie struktury i funkcji norm dotyczących czynów przepołowionych.

Metoda aksjologiczna skupiała się na ocenie wartości i celów realizowanych na płaszczyźnie stanowienia i stosowania prawa. W ramach pracy istotny pozostawał zwłaszcza kontekst ochrony własności i bezpieczeństwa obywateli. Ponadto skupiono się na analizie normatywnej, starając się zrozumieć, jakie wartości społeczne i moralne są chronione przez przepisy dotyczące czynów przepołowionych oraz jakie cele pragmatyczne mają być osiągnięte przez ich stosowanie.

Równie ważna dla przeprowadzonych rozważań pozostawała metoda hermeneutyczna, możliwa dzięki skrupulatnemu przeglądowi literatury przedmiotu. Umożliwiła ona zrozumienie różnorodnych teoretycznych podejść do problematyki czynów przepołowionych oraz koncepcji kontrawencjonalizacji, wyjaśniając ich teoretyczne podstawy i implikacje prawne. Dzięki tej metodzie ustalono aktualny stan nauki oraz określono jakie mogą być dalsze kierunki ewentualnych badań w tym zakresie.

Kolejną istotną metodą wykorzystaną w pracy była metoda komparatystyczna. Skoncentrowano się na zidentyfikowaniu różnic i podobieństw w traktowaniu kradzieży i zniszczenia mienia, co umożliwiło wyciągnięcie wniosków dotyczących najlepszych praktyk oraz potencjalnych rozwiązań, które mogłyby zostać wdrożone w polskim porządku prawnym.

W dysertacji wykorzystano również ogólne metody myślenia charakterystyczne dla nauk prawnych, które stanowiły podstawę dla prowadzenia szczegółowych analiz. Zastosowano przede wszystkim analizę konstrukcyjną, deskryptywną, krytyczną oraz konektywną, a także syntezę teoretyczną.

W części empirycznej badań zastosowano technikę analizy prawomocnie zakończonych akt spraw, a jako podstawowe narzędzie badawcze wykorzystano właśnie te akta postępowań przygotowawczych i sprawdzających, do których uzyskano dostęp. Taka forma badawcza umożliwiła szczegółową ocenę praktyki stosowania przepisów dotyczących omawianych czynów zabronionych.

4. Struktura pracy

Dysertacja składa się z sześciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zwieńczonych zakończeniem w formie wniosków.

Rozdział pierwszy pracy koncentruje się na historycznym ujęciu problematyki kradzieży i zniszczenia mienia w różnych systemach prawnych. Poddano analizie jak starożytne społeczeństwa radziły sobie z tymi problemami, dokonując przeglądu regulacji i sankcji w starożytnych cywilizacjach. Przedstawiono ewolucję podejścia do tych czynów w średniowiecznej Europie oraz wpływ prawa kanonicznego i feudalnego na stosowane sankcje. Zbadano zmiany od renesansu do XIX wieku, zwracając uwagę na rozwój nowoczesnych systemów prawnych, rolę myślicieli oraz wpływ rewolucji przemysłowej i społecznej na postrzeganie funkcji ochronnych prawa karnego. Druga część rozdziału skupia się na kradzieży i zniszczeniu mienia w Polsce, omawiając te czyny od średniowiecza po Kodeks karny z 1932 roku oraz ewolucji pojęcia czynów przepoławionych do czasów współczesnych, uwzględniając kluczowe zmiany i reformy. Przeanalizowano również zmiany wprowadzone w Kodeksie karnym z 1969 roku.

Rozdział drugi odnosi się do konstrukcji czynów przepoławionych w polskim prawie karnym. W tym rozdziale przeanalizowano kryteria klasyfikujące czyny jako przestępstwa lub wykroczenia oraz omówiono katalog czynów przepoławionych. Zwrócono ponadto uwagę na kwestie kontrawencjonalizacji oraz problematykę stosowania art. 12 § 2 k.k. po nowelizacji z 2018 roku.

Rozdziały trzeci i czwarty zawierają pogłębioną analizę aktualnych przepisów dotyczących kradzieży i zniszczenia mienia. Omówiono znamiona tych czynów, a także definicję rzeczy ruchomej w kontekście rozwoju technologicznego. Przeanalizowano szczególne przypadki kradzieży i zniszczenia mienia.

Rozdział piąty skupia się na analizie prawnoporównawczej, zestawiając polski system prawa karnego z systemami Niemiec, Francji, Hiszpanii, Włoch, Czech, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych, wskazując różnice i podobieństwa w regulacji czynów kradzieży i zniszczenia mienia.

Ostatni rozdział dotyczy praktycznego zastosowania przepisów kradzieży i zniszczenia mienia. Przeprowadzono analizę wyników badań, dokonano reasumpcji i wyciągnięto wnioski *de lege ferenda*. Ponadto podjęto próbę stworzenia metodologii postępowania, która mogłaby usprawnić prowadzenie spraw z tego zakresu.

5. Wnioski końcowe i propozycje zmian

W rozprawie wykazano, że konstrukcja czynów przepołowionych w polskim systemie prawa karnego zasadniczo umożliwia dostosowanie sankcji prawnokarnej do stopnia społecznej szkodliwości danego zachowania. Konstrukcja ta cechuje się elastycznością, uzależnioną od przyjętych kryteriów wartościujących, szczególnie w odniesieniu do kradzieży rzeczy. Stwierdzono jednak, że brak jednolitej praktyki orzeczniczej wynikał z szerokiego i nieprecyzyjnego ujęcia tych kryteriów, a wcześniejsze powiązanie progów wartości z minimalnym wynagrodzeniem za pracę generowało niepewność i niespójność stosowania prawa.

Instytucja czynów przepołowionych odgrywa kluczową rolę w klasyfikacji czynów zabronionych oraz w wymiarze sprawiedliwości, umożliwiając sprawiedliwe i proporcjonalne wymierzanie kar, co ma szczególne znaczenie w kontekście kradzieży i zniszczenia mienia. Zasugerowano potrzebę dalszych badań nad praktycznym stosowaniem tych przepisów oraz nad uspojnieniem orzecznictwa, a także ocenę wpływu zmian legislacyjnych na skuteczność ochrony mienia, zwłaszcza wobec nowych technologii.

Analiza wykazała, że choć bitypizacja czynów według wartości przedmiotu czynności wykonawczej i wysokości szkody jest teoretycznie efektywna, w praktyce napotyka na problemy wynikające z niejednolitej wykładni. Wskazano na konieczność precyzyjnego określenia kryteriów wartościujących oraz na wprowadzenie zróżnicowanych sankcji proporcjonalnych do stopnia społecznej szkodliwości czynu.

Historycznie reakcja prawnokarna na kradzież i zniszczenie mienia ewoluowała wraz ze zmianami wartości społecznych i kulturowych, a ochrona własności pozostaje fundamentem porządku społecznego. Transformacja prawa karnego w Polsce od systemu prywatnoskargowego do scentralizowanego umożliwiła wprowadzenie zróżnicowanej ochrony i sankcji, dostosowanych do współczesnych wyzwań, takich jak globalizacja czy humanitaryzm. Wskazano, że progi wartościowe powinny być ustalane obiektywnie, na podstawie stanu mienia w momencie popełnienia czynu, eliminując subiektywne oceny pokrzywdzonych.

Nowelizacja wprowadzająca art. 12 § 2 k.k., choć zaostrzyła odpowiedzialność za powtarzające się wykroczenia, wprowadziła ocenne kryterium „krótkiego odstępu czasu”, które rodzi problemy interpretacyjne i wymaga doprecyzowania.

Podstawowe kryterium kwalifikacji, oparte na zmiennym minimalnym wynagrodzeniu za pracę, powodowało niepewność stosowania prawa i mogło prowadzić do niesprawiedliwych rozstrzygnięć, naruszających zasadę *lex mitior*.

W zakresie strony przedmiotowej kradzieży zaznaczono, że przedmiotem ochrony jest cudza rzecz ruchoma, rozumiana szeroko jako własność, posiadanie oraz prawa majątkowe, chronione zarówno w aspekcie faktycznego władztwa (*corpus*), jak i woli właściciela (*animus*). Istotne jest rozróżnienie zaboru rzeczy – nieuprawnionego pozbawienia właściciela – od działań w ramach wcześniejszych uprawnień. Szczególną uwagę zwrócono na kradzież pojazdów mechanicznych i odróżnienie od krótkotrwałego zaboru, z uwzględnieniem intencji sprawcy. Nowoczesne technologie, zwłaszcza pojazdy autonomiczne, rodzą dodatkowe wyzwania interpretacyjne. Strona podmiotowa wymaga zamiaru bezpośredniego z celem przywłaszczenia, przy czym motywacja nie jest warunkiem odpowiedzialności, lecz może wpływać na wymiar kary. Podkreślono, że dążenie do korzyści majątkowej nie zawsze wiąże się z zamiarami przywłaszczenia. Wśród okoliczności wyłączających odpowiedzialność wskazano stan wyższej konieczności, błędy co do faktu i bezprawności oraz czynny żal, choć ten pierwszy jest rzadki, a czynny żal stosowany przy usiłowaniu kradzieży.

Omówiono również zmodyfikowane typy kradzieży, jak kradzież karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego czy programu komputerowego, gdzie kluczowe jest rozstrzygnięcie, czy ochrona dotyczy fizycznego nośnika czy praw majątkowych. Ze względu na dynamiczny rozwój technologii płatniczych i cyfrowych, interpretacje te bywają zróżnicowane. Wskazano również na kradzież szczególnie zuchwałą jako przykład zaostrzania odpowiedzialności za czyny o podwyższonej społecznej szkodliwości. Zabór mienia może przyjmować różne formy, łączące się z przemocą lub groźbą, co wymaga oceny łącznej ochrony mienia i bezpieczeństwa osób. Szczególne przypadki, takie jak kradzież rzeczy o szczególnym znaczeniu kulturowym, ukazują jak prawo karne dostosowuje ochronę do wartości społecznych i kulturowych. W kontekście prawa wykroczeń uwagę zwrócono na kradzież, przywłaszczenie, niszczenie cudzej rzeczy niemajątkowej, gdzie przedmioty mogą mieć wartość symboliczną lub emocjonalną.

Podkreślono konieczność stałej ewaluacji hierarchii wartości chronionych prawnie, zwłaszcza wobec dynamicznych zmian technologicznych i gospodarczych. Zjawisko kryptowalut, początkowo niedostrzegane w systemach prawnych, obecnie wymaga nowych środków ochrony, co polskie prawo realizuje m.in. pod wpływem prawa unijnego. Współczesne przestępstwa cyfrowe oraz nowe technologie stawiają przed prawem karno-prawnym nowe wyzwania.

De lege ferenda podkreślono potrzebę reformy, która uwzględni zmieniające się warunki społeczne, efektywnie chroniąc własność, a jednocześnie respektując prawa i wolności jednostek. Zaproponowano m.in. precyzyjne uregulowanie znamion usiłowania przestępstwa kradzieży, w szczególności w zakresie bezpośredniości działania oraz niemożliwości dokonania czynu. W związku z postępującą cyfryzacją postulowano wprowadzenie nowego rozdziału w Kodeksie karnym dotyczącego dóbr cyfrowych, obejmującego nieautoryzowany dostęp, kradzież danych, sabotaż komputerowy, wprowadzanie szkodliwego oprogramowania oraz fałszerstwo komputerowe. Szczególną uwagę zwrócono na konieczność wprowadzenia odrębnej kwalifikacji kradzieży programów komputerowych, co umożliwi lepszą ochronę własności intelektualnej. W zakresie zniszczenia mienia, zwłaszcza infrastruktury krytycznej, zaproponowano rozważenie ścigania z urzędu szczególnie poważnych przypadków oraz lepszego dostosowania sankcji do stopnia społecznej szkodliwości czynu. Postulowano także redefinicję pojęcia mienia, uwzględniając nowe formy własności cyfrowej.

Analiza prawno-porównawcza wykazała znaczące różnice między systemami prawa kontynentalnego a *common law* w zakresie podjętej tematyki. Z kolei badania empiryczne ujawniły, że w praktyce często dochodzi do nieprecyzyjnego opisu czynu, co utrudnia prawidłową kwalifikację prawną i wpływa na jakość postępowania karnego. Postulowano wprowadzenie regulacji obligujących organy ścigania do kontynuacji czynności wykrywczych mimo formalnego umorzenia oraz poprawę transparentności i komunikacji z obywatelami, co zwiększy zaufanie do wymiaru sprawiedliwości. Zwrócono nadto uwagę na potrzebę efektywnego wykorzystania rejestru sprawców wykroczeń przeciwko mieniu w celu kumulatywnej oceny wykroczeń i weryfikacji podstaw do wszczęcia postępowania karnego. Nie pominięto także perspektywy prawa karnego przyszłości, wskazując na wyzwania związane z autonomicznymi pojazdami, które obecnie pozostają poza praktycznym zakresem wymiaru sprawiedliwości ze względu na ich niską dostępność.